

finestra

Sarah Kurnick

“Els alienígenes van construir les piràmides
i altres absurds de la pseudoarqueologia”

Conferència celebrada a TED Denver a l'agost de 2020

Sarah Kurnick, estatunidenca, és doctora en antropologia i divulgadora. Ha basat la seva recerca en com entendre el passat i com aquest pot generar canvis en el present, així com en la creació i perpetuació de les desigualtats. Ha dut a terme nombroses campanyes arqueològiques, entre d'altres llocs, al Yucatan a Mèxic, estudiant la civilització maia. Actualment, és professora a la University of Colorado.

Fa anys, un estranger que seia al meu costat a l'avió em va preguntar què feia per guanyar-me la vida. Li vaig respondre que era arqueòloga i estudiava l'antiga civilització maia. «*Ostres, m'encanta l'arqueologia*», em va dir, i em va explicar com s'emocionava amb la notícia de nous descobriments. Aleshores em va explicar com n'era, d'increïble, que alienígenes del planeta Nibiru haguessin vingut a la Terra i establert l'antiga cultura sumèria a Mesopotàmia. Tinc aquesta mena de converses molt sovint a avions, llibreries i bars. La gent vol parlar amb mi de pseudoarqueologia, una cosa que sembla arqueologia però que no ho és. Vol dir fer extravagants afirmacions sense proves sobre el passat humà, coses com ara que els alienígenes van construir les piràmides o que els supervivents del continent perdut de l'Atlàntida van inventar l'escriptura jeroglífica.

És clar, la majoria de nosaltres sabem que aquesta mena d'afirmacions no tenen cap base i són francament absurdes. Però les trobem a tot arreu. Als programes de televisió, a les pel·lícules i als llibres. Penseu en

la sèrie de History Channel *Ancient Aliens*, que actualment va per la seva quinzena temporada, o en la darrera pel·lícula d'*Indiana Jones* sobre el regne de la calavera de cristall, o el clàssic d'Erich von Däniken (1935) *Chariots of the Gods?* I aquí rau la qüestió crucial. A qui li importa? No és més que entreteniment, oi? No és una bonica manera d'escapar de la realitat i una manera divertida de pensar el món? Doncs no, no ho és. La majoria de la pseudoarqueologia és racista i xenòfoba i, com altres formes d'entreteniment, influeix en la nostra cultura de manera molt real. Permeteu-me oferir-vos-en un exemple.

És comú escoltar als pseudoarqueòlegs afirmar que grups com els antics egipcis o els antics maies van assolir fites increïbles, però només amb l'ajuda de grups externs, com els alienígenes o el poble de l'Atlàntida. El que ja no escolteu dir tant als pseudoarqueòlegs és, posem per cas, que els romans van rebre ajuda per construir el Coliseu o que els grecs la van rebre per construir el Partenó. Per què? Per als pseudoarqueòlegs, els europeus han assolit totes les seves fites per si mateixos,

El passat es modifica per justificar el racisme present o per presentar una versió més amable de la història

però els no-europeus han hagut de rebre alguna mena de guiatge exterior. Aquesta mena d'afirmacions no només són indignants: són ofensives. En aquests i en molts altres exemples, la pseudoarqueologia manté els mites del supremacisme blanc, menysprea els no-europeus i desacredita els èxits dels seus ancestres.

M'he passat els darrers dotze estius fent treball arqueològic de camp a la regió maia. Anys enrere m'hostatjava a un petit municipi a la frontera de Belize-Guatemala. Em passava dia rere dia al laboratori, mirant minúscules peces de ceràmica marrons i erosionades. L'home maia que vivia a l'altra banda del carrer feia gravats en pissarra per vendre'ls als turistes. De tant en tant passava pel laboratori per fer-la petar. Un dia va venir amb un gravat en pissarra, i era la imatge de la tapa del sarcòfag del rei maia Pakal als voltants de la seva mort, el 683 d.C. Aquesta imatge és increïble i complexa. Mostra el rei traspassat emergint de la gola del submón per a renéixer com a deïtat. En el centre hi ha un arbre del món estilitzat que s'estén del submón al reialme dels vius fins al món dels déus. Als marges hi ha una banda

celestial amb símbols per al sol, la lluna i les estrelles.

Jo volia parlar amb el meu veí sobre l'antiga religió, cosmologia i iconografia maia. Ell, en canvi, volia parlar sobre l'episodi d'*Ancient Aliens* que havia vist. Un sobre la civilització maia. I em va dir que aquesta imatge era la d'un astronauta als controls d'una nau espacial. Em va sobtar. En comptes de meravellar-se pels seus propis avantpassats, es meravellava per un alienígena fictici. Fins i tot em va dir que algun dia esperava poder donar el seu gravat a Erich von Däniken, pare del fenomen dels alienígenes de l'antiguitat.

La pseudoarqueologia perjudica, sense cap mena de dubte, als seus propis subjectes, amb freqüència pobles indígenes, com els maies, però també als espectadors. Ens perjudica a tots. Com altres formes de racisme, exacerba la desigualtat i ens prevé a l'hora d'apreciar la diversitat humana i beneficiar-nos-en.

El que fa por és pensar que la pseudoarqueologia és una petita part d'un problema molt més gran. És només un exemple de gent malinterpre-

tant la història a propòsit, de gent canviant fets arqueològics i històrics a consciència. Per què faria algú una cosa així? Passa sovint que el passat es modifica per justificar el racisme present o per presentar una versió més amable de la història, una versió de la història de la qual puguem enorgullir-nos-en.

Fa sis anys, Jefferson County, un poble de Colorado, va convertir-se en el camp de batalla sobre com ensenyar història dels EUA a estudiants d'institut. El programa acadèmic s'havia ampliat per incloure coses com l'expulsió dels nadius americans a les reserves i l'augment de l'extrema desigualtat econòmica. Els membres del consell d'ensenyament local van posar el crit al cel. Van protestar enèrgicament contra els canvis, argumentant que el nou programa no feia prou per promoure el capitalisme o l'excepcionalisme estatunidenc.

Ara mateix ens trobem al bell mig d'un abrandat debat sobre els monuments públics a personatges controvertits. Personatges com Robert E. Lee (1807-1870) i Cristòfol Colom (1451-1506). Caldria deixar

Allò que escollim recordar i oblidar es relaciona directament amb preocupacions polítiques actuals

aquests monuments, destruir-los o exposar-los a museus? I què hauria de fer-se amb els manifestants que porten a terme actes de vandalisme cap a aquests monuments? Hauríem d'elogiar-los per ajudar-nos a acabar amb els mites de la supremacia blanca? O hauríem de castigar-los per saltar-se la llei i actuar pel seu propi compte? D'escenes com aquestes, que n'hem de fer?

Per a mi, els debats sobre el programa acadèmic i els monuments apunten a problemes similars. En primer lloc, que el passat és polític. Allò que escollim recordar i oblidar es relaciona directament amb preocupacions polítiques actuals. En segon lloc, que necessitem considerar qui presenta el passat, qui escull el contingut dels llibres de text d'història i el tema dels monuments públics. Imagineu-vos com en seria, de diferent, la nostra comprensió de la història si fos explicada pels marginats en comptes dels poderosos. Podem ajudar a combatre el racisme i la xenofòbia actuals canviant com pensem el passat. Els arqueòlegs necessitem fer dues coses. La primera, hem de fer que la nostra disciplina sigui més inclusiva. Necessitem tre-

ballar amb i per als descendents de les persones que estudiem.

El treball de Richard M. Leventhal a Tihosuco, a Mèxic, ens obre un nou món, si em permeteu la broma. Durant més d'un segle, els arqueòlegs estrangers han viatjat a la regió maia per excavar coses que pensaven que eren interessants. Sobretot temples i piràmides. Leventhal va decidir abordar-ho d'una altra manera. En comptes d'això, ell pregunta als maies contemporanis de Tihosuco què pensen que els interessa, i el resultat és que no els interessen gaire els temples o les piràmides. Els interessa la guerra de castes, una rebel·lió maia durant el període colonial poc estudiada.

En segon lloc, hem de fer que l'arqueologia sigui més accessible. El darrer cop que vaig entrar a una llibreria vaig preguntar on podia trobar els llibres d'arqueologia. El dependent em va portar a una secció que portava el nom de «Misteris antics i coneixement perdut». Tenia llibres amb títols com *Experiències extraplànetàries*. I el que és totalment absurd és que l'arqueologia real, l'arqueologia basada en fets científics i context

històric, és fascinant. No necessiteu alienígenes per fer les coses interessants. És cosa nostra, dels arqueòlegs, trobar noves vies per compartir el nostre treball amb el públic.

I això acostumava a ser la norma. A la dècada de 1950 hi havia un concurs a la CBS anomenat *What in the world?* [Què en el món?]. El presentador mostrava un objecte, un artefacte, i els concursants, arqueòlegs, tractaven d'endevinar què era aquell objecte i d'on procedia. El programa era divertit i interessant i mostrava als espectadors la diversitat de les cultures humanes.

A partir de la dècada de 1960, l'arqueologia va desplaçar el seu centre d'atenció. En comptes de concentrar-se en arribar al públic, els arqueòlegs van començar a treballar junts per professionalitzar la seva disciplina. Gràcies a això ara tenim l'anàlisi bayesiana per a la datació basada en el carboni i perspectives teòriques com els nous materialismes. Però en el procés l'arqueologia deixà al públic enrere. Programes com *Què en el món?* van deixar de ser habituals i la pseudoarqueologia va aparèixer per ocupar aquest buit.

Cada afirmació sobre el passat és una declaració d'intencions sobre el present

Però tots nosaltres podem contribuir a canviar com pensem el passat. Quan veieu una afirmació pseudoarqueològica, sigueu escèptics i sapigheu que si pengeu a les xarxes socials alguna cosa sobre l'Atlàntida o els alienígenes de l'antiguitat, si envieu un clip sobre un programa de televisió sobre pseudoarqueologia, fins i tot si no és la vostra intenció, esteu promovent el racisme i la xenofòbia. Sapigheu, també, que el passat viu. És polític, està en modificació constant i influeix les nostres vides en el present de maneres significatives. Així que el proper cop que mireu History Channel, llegiu un llibre d'arqueologia o veieu un monument públic, recordeu que cada afirmació sobre el passat és una declaració d'intencions sobre el present.

Gràcies. ■